

Àlbum de fotos
Les Drassanes Reials
de Barcelona:
espais desapareguts

Quan parlem de les Drassanes Reials de Barcelona, en general, ens referim a un edifici, a un cos de naus construïdes en diferents períodes, les quals, i malgrat aquests considerables lapses de temps que separen una construcció d'una altra, mantenen una certa unitat formal i també estructural. El sistema de naus i de cruixies que suporta una teulada amb el que algú va denominar «un bosc de palmeres de pedra» té una homogeneïtat innegable.

Aquesta identificació del tot com un edifici únic, tanmateix, és força inexacta, per bé que com totes les simplificacions serveix als objectius del dia a dia. Les Drassanes Reials, la història de les quals s'inicia en algun moment del segle XIII i que a principis del segle XXI continua plena de vida, han estat sempre un conjunt d'edificis i equipaments, un sistema organitzat al voltant d'una activitat, que podia anar en relació amb la construcció naval, els equipaments militars o els serveis culturals, principalment, tot i que també han servit de presó, de magatzem o d'instal·lacions amb altres usos singulars.

A partir d'unes naus centrals, el que podríem denominar el cor de l'arsenal medieval, es van anar afegint, amb els anys, altres estructures que envoltaven la drassana per totes bandes, inclosa, parcialment, la façana marítima: baluards, casernes, muralles, torres, bateries, establies, forns i forjes, barracons, portes i garites, etc. En definitiva, tot un arxipèlag de construccions petites o grans que s'anaven integrant en un conjunt en el qual convivia, o se superposaven, elements diversos. Així, al llarg de més de set segles, molts d'aquests elements han desaparegut, com és natural, mentre que uns altres, sortosament, encara resten dempeus.

En realitat, les Drassanes Reials que veiem avui dia i que podem situar sobre un plànol són només una part del que havien arribat a ser anys i segles enre-re. Gràcies a les planimetries antigues conservades i als instruments de recerca actuals podem ubicar sobre uns plànols, amb més exactitud o menys, la major part d'aquest elements. I també tenim el testimoni fotogràfic per poder reviure aquests espais desapareguts, com en les següents imatges.

1712N

2371F

26680N

355 F

29289D

12418 N

6246 F

233N

1712N

Autor: desconegut.

Any: ca. 1950

Patí interior.

En diferents moments, en funció de la distribució interior de les sales o de l'existència, o no, d'espais a l'aire lliure sense coberta, han existit, dins del conjunt de les Drassanes, alguns patis o jardins que no tenien res a veure amb les funcions de l'edifici. Així, a les fotografies antigues podem veure espais singulars amb fonts o jardins, probablement pensades com a àrees de descans i de recolliment durant la visita al Museu.

Aquest jardí era al final de la nau V. La font que s'hi veu encara es conserva, però en un altre indret. Aquest espai, com la nau central, va quedar descobert l'any 1938 pels bombardejos patits durant la Guerra Civil, però mentre que la grada va ser recuperada i coberta sota l'impuls de José María Martínez-Hidalgo per tal de fer-hi la rèplica de la Galera Reial, l'espai de la foto va restar descobert. Amb el temps, va esdevenir un patí interior, amb tarongers i accessible des de l'exposició permanent, que es va anar mantenint fins a la darrera reforma de l'edifici, a finals del 2011.

2371F

Autor desconegut.

Any: ca. 1890.

Enderroc del Baluard del Rei o de Mar.

L'any 1552 l'enginyer italià Calvi va dissenyar un baluard de perfil irregular que tancaria el clos de les Drassanes Reials per la banda de mar a ponent. Formava un sortint de la línia de la muralla que permetia una millor defensa de l'arsenal de les Drassanes, del port i de la ciutat. Aquest baluard va ser enderrocat parcialment a mitjans segle XVII per un cop de mar. La nova construcció, o reconstrucció, més petita, és la que es pot veure en pintures i fotografies de la Barcelona de finals del segle XIX i la que apareix en aquesta fotografia.

El baluard tancava per ponent la Muralla de Mar a la banda de Montjuïc, i quan es va plantejar la reordenació de l'espai per tal d'obrir l'avinguda del Paral·lel, es va determinar el seu destí. L'any 1890 es va començar l'enderrocament, que és el moment que mostra la fotografia. Actualment, després de les reformes urbanístiques escomeses a conseqüència de les obres dels Jocs Olímpics del 1992, una gran part del lloc que ocupava el baluard és ara la plaça de les Drassanes, popularment coneguda com la plaça del Carbó.

26680N

Autor: desconegut.

Any: ca. 1935.

Vista aèria de la Caserna de les Drassanes.

A mitjans dècada dels anys vint del segle passat, l'Ajuntament de Barcelona va voler recuperar per a la ciutat les antigues casernes ubicades a l'interior de la ciutat. En el cas del Parc d'Artilleria, el conjunt de les Drassanes (la caserna i les naus antigues), es canviava per uns nous equipaments al barri de Sant Andreu. Aquest trasllat va començar oficialment el 9 de febrer de 1935. La Caserna era un conjunt de planta poligonal adossada des del segle XVIII a les Drassanes i va ser la primera part a desaparèixer. Les obres d'enderroc van començar el mes de maig i en pocs mesos no en va quedar pràcticament res. El solar que havia deixat la caserna enderrocada va despertar l'interès dels constructors, ja que resultava ser un territori molt atractiu per a l'especulació. Coneixem un projecte molt ambiciós per construir-hi un conjunt monumental, amb habitatges, oficines, etc., i fins i tot un grup escolar per a sis-cents nens. La Guerra Civil va impedir dur a terme altres intervencions i, als anys cinquanta, s'hi va construir la Comandància de Marina de Barcelona, que encara existeix.

355 F

Autor: desconegut.

Any: 1936.

Laboratoris.

El jardí on ara hi ha l'entrada al Museu ha rebut tradicionalment el nom de Jardins Reials, tot i que sembla que es tracta d'un nom relativament recent. L'any 1936 encara hi havia un seguit d'annexes a la Mestrança, des d'una forja (un edifici de maó vist) fins a un laboratori (una barraca de fusta). Quan aquests edificis van ser enderrocats, va quedar el solar que esdevingué el jardí actual, en el qual es van fer tasques de neteja i de reforçament del mur de Pere IV. Aquest espai quedava emmarcat dins del perímetre del conjunt militar i es barrava el pas des del carrer mitjançant un petit mur amb una porta. En aquest indret, quan va esclatar la Guerra Civil, hi van haver combats i probablement aquí va morir, el 20 de juliol del 1936, el dirigent anarcosindicalista Francisco Ascaso. Un any després es va col·locar, en una de les arcades exteriors del conjunt de les Drassanes, una placa dedicada als caiguts el 19 de juliol. Actualment és un jardí obert al públic. Un estany amb una escultura presideix un espai que, en el Museu del futur, mantindrà el seu caràcter d'espai ciutadà.

29289D

Autor: Torija.

Any: 1882.

Antiga entrada al recinte militar. Aquesta és una imatge gairebé irreconeixible de les Drassanes Reials vistes des de les Rambles. En realitat, el que denominem Drassanes Reials va esdevenir, al llarg dels segles, una fortificació amb diferents espais relacionats amb la defensa: baluards, casernes, muralles, torres, bateries de salves, parc i mestrança d'artilleria, etc. L'entrada principal, que avui és un espai públic, era un tancat que obria pas a les instal·lacions militars.

En la foto podem veure una columna militar que surt del recinte en formació. Al fons, el port, quan no s'havia construït encara l'edifici de la duana. El solar en primer pla és el lloc on hi havia anteriorment la denominada bateria de salves, peces d'artilleria que es disparaven com a salutacions des de la guarnició. També es pot veure el Baluard de Mar, que encara tenia a sobre alguns edificis que desvirtuaven el seu paper defensiu. Finalment, s'observen altres construccions que no oculten l'edifici que encara existeix i que va ser l'entrada al Museu durant dècades, al Portal de la Pau. La façana de la dreta és la caserna enderrocada el 1935.

12418 N

Autor: desconegut.

Any: ca. 1900.

Restes de la Muralla de Mar.

A principis del segle xx encara hi havia, paral·lel a la façana de mar de les Drassanes, un pany de muralla de poca alçària, que era tot el que quedava de l'antiga i famosa Muralla de Mar. Aquesta era una muralla monumental, construïda el segle xvi i enderrocada a finals del xix, que protegia Barcelona per la banda de mar i que, amb els anys, va esdevenir un dels llocs d'esbarjo més populars de la ciutat. La Muralla de Mar formava part del cinturó defensiu que envoltava la ciutat per terra, però en el tram de costa que anava del final de les Rambles fins al Baluard del Rei quedava formada només per un mur de poca envergadura construït el 1681, ja que el conjunt de les Drassanes formava, en si mateix, una bona muralla. L'1 o 2 de setembre del 1936 va començar l'enderroc d'aquesta muralla residual. En aquest tram de fortificació hi havia integrats tres escuts gravats en pedra; dos d'ells estaven molt deteriorats, però l'altre va ser desmuntat per tal de conservar-lo; va ser emmagatzemat provisionalment a les Drassanes. Es tracta d'un escut de Carles II, que ara té el número d'inventari 3.427.

6246 F

Autor: desconegut.

Any: ca. 1900.

Baluard del Paral·lel i Portal de Santa Madrona.

Aquí veiem la part interior del Baluard del Paral·lel. La porta de la dreta encara és l'accés al baluard i al jardí de la part superior. En canvi, la fotografia no mostra totalment l'espai que queda a l'esquerra, que és la part interior del Portal de Santa Madrona. En realitat, aquest espai era, encara a principis del segle xx, un accés a la ciutat des de la part baixa del Paral·lel o del port, a través del portal que, avui, és l'únic que es conserva a la ciutat. Això explica, per exemple, la presència de policia i de militars, que formaven part del paisatge humà de les Drassanes Reials.

Un altre element que s'insinua és l'abundància de construccions sobre els baluards. A principis del segle xx el baluard estava farcit d'edificis muntats sobre les seves sòlides parets i que acollien personal militar. Tots han desaparegut, com també va desaparèixer el petit mur de tancament que es pot veure en la fotografia. En començar la Guerra Civil la major part de les construccions havien estat enderrocades, i el baluard va ser utilitzat com a refugi antiaeri.

233N

Autor: desconegut.

Any: 1936.

Altell interior.

Quan l'any 1936 va iniciar-se la restauració de les Drassanes Reials per tal d'ubicar-hi el Museu Marítim de Catalunya, les naus V i VI (II i III si descomptem les naus de la Generalitat) estaven unides per un altell. En realitat, hi havia una edificació interior, d'ús i cronologia desconeguts, que sobre un joc de dues arcades a cada nau permetia l'existència d'un altell. Les arcades devien permetre originalment el pas a les naus situades més cap a muntanya, mentre que la part superior ampliava la superfície del magatzem d'armes curtes de l'edifici de Pere IV. La meitat d'aquesta edificació de maó, corresponent a la nau V, es va conservar per incorporar-la al Museu, que estava en construcció. L'altra part, al final de la nau VI, va desmuntar-se. A la part baixa hi va haver, durant dècades, el taller, i també l'aula didàctica. En la part alta hi van instal·lar dues sales de l'exposició permanent, que rebien els noms de Ramon Llull o Cartografia i d'Art Popular. Desmuntades les sales a principis dels anys noranta, en els darrers anys van ser ocupades pel Centre de Documentació Marítima.